

Begreppet allvarlig sjukdom eller skada i ett försäkringsmedicinskt sammanhang

Utgångspunkter

Utgångspunkter för Socialstyrelsens beskrivning av vad begreppet allvarlig sjukdom eller skada kan omfatta har varit dels att begreppet ska förstås i ett generellt försäkringsmedicinskt sammanhang, dels att beskrivningen skall vara praktiskt användbar för Försäkringskassan vid bedömningar rörande sjukpenning.

Att begreppet skall förstås i ett försäkringsmedicinskt sammanhang betyder bland annat att skadan eller sjukdomens konsekvenser ska ha bäring på försäkringsmedicinska bedömningar. Det ska handla om sjukdom/skada i den bemärkelse som anges i Socialförsäkringsbalken (2010:110) och tillståndet ska ha en adekvat duration. Akuta tillstånd som kortsiktigt är allvarliga (till exempel lunginflammation), men som efter behandling normalt helt botas, omfattas inte. Begreppet allvarlig sjukdom kan ha betydelse när Försäkringskassan ska bedöma om någon har rätt till fler dagar med sjukpenning på normalnivå efter 364 dagar. Det kan även ha betydelse när Försäkringskassan ska bedöma om det är oskäligt att pröva arbetsförmågan i förhållande till arbete på den normalt förekommande arbetsmarknaden efter dag 180 i rehabiliteringskedjan.

Avgränsning

Vad som i det individuella fallet kan uppfattas som allvarligt beror av olika faktorer. Samsjuklighet – en samtidig förekomst av olika sjukdomar, skador eller symtom – kan vara en sådan faktor. Individer drabbas olika på grund av ålder, kroppsbyggnad, livsstil etc. I den förteckning som följer, finns endast avgränsade diagnoser eller skador, som var för sig motsvarar uppställda kriterier.

Avgränsningen exkluderar grundsjukdom (till exempel hypertoni och diabetes) som enligt kriterierna, i sig inte definieras som allvarliga, men som kan medföra komplikationer som omfattas av definitionen. Relevanta sådana komplikationer (till exempel stroke och kronisk njursvikt) ingår i förteckningen.

Kriterier för allvarlig sjukdom eller skada

Beskrivningen utgår ifrån nedanstående fem kriterier. Kriterierna har använts för att identifiera tillstånd som finns med i förteckningen. Avsikten är också att kriterierna även i det enskilda fallet ska gälla för att allvarlig sjukdom eller skada

ska föreligga. Att så är fallet kan förväntas framgå av intyg och utlåtanden som utfärdas.

1. Ett väl avgränsat sjukdomstillstånd eller en skada, baserat på verifierbara undersökningsfynd eller definitioner. Tillståndet ska ha adekvat varaktighet trots att behövliga insatser gjorts.

samt

2. Mycket omfattande funktionsnedsättning.

eller

3. Betydande funktionsnedsättning och progredierande tillstånd med sannolik risk för omfattande försämring av funktion inom det närmsta året.

eller

4. Efter lång tids sjukdom eller skada, fortsatt behov av omfattande och krävande behandling.

eller

5. Betydande risk för mycket kraftig försämring inom 5 år.

Förtydligande av kriterier

1. Med verifierbara undersökningsfynd menas att sjukdomen går att bekräfta med sedvanliga undersökningsmetoder (laboratorietest, röntgen, funktionell undersökning etc.) eller att de motsvarar aktuella DSM-kriterier (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder). Med adekvat varaktighet menas att tillståndet normalt förväntas kvarstå i minst 6 månader. Med behövliga insatser menas adekvat vård och behandling i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet samt andra relevanta stödåtgärder.
2. Med mycket omfattande funktionsnedsättning menas funktionsnedsättning som innebär att man behöver hjälp med basala funktioner: ADL¹ eller basal mobilitet.
3. Med begreppet menas funktionsnedsättning som vid den aktuella tidpunkten inte medför helt nedsatta basala funktioner, men som normalt utgör betydande aktivitetsbegränsningar.² Omfattande försämring av funktion innebär ett förlopp i riktning mot den nivå som kriterium 2 anger.
4. Med lång tid menas minst 6 månader. Med omfattande behandling menas behandling som är frekvent, medför långvarig vård vid vårdinrättning eller på annat sätt är ett stort engagemang för sjukvården. Med krävande behandling avses att behandlingen, bland annat i form av biverkningar, medför betydande funktionsnedsättning för patienten.
5. Med betydande risk avses den faktiska risk som gäller för individen vid aktuell tidpunkt.

¹ Aktiviteter i dagligt liv, t.ex. att äta, sköta personlig hygien etc.

² Ett exempel är progredierande neuromuskulär sjukdom som vid aktuellt tillfälle inte helt nedsatt förmågan till ADL men som kan medföra svårigheter att gå eller att tala.

Allvarlig sjukdom eller skada inte liktydigt med avsaknad av arbetsförmåga

Att ett tillstånd omfattas av begreppet allvarlig sjukdom eller skada är inte liktydigt med att individer som har sjukdomen eller skadan saknar aktivitetsförmåga och arbetsförmåga. I enlighet med tankarna bakom ICF³ kan förutsättningarna för aktivitet på individnivå förstås som ett samspel mellan individ och omgivning. Detta betyder bl.a. att en lång rad faktorer kopplade till miljö, hälso- och sjukvård och individens personlighetsrelaterade förutsättningar avgör hur begränsande allvarlig sjukdom/skada är i det individuella fallet. Skrivningen om behövliga insatser (kriterium nummer 1) avser att markera att det finns tillstånd vars allvarlighet kan bero på nivå och kvalitet i de insatser som kommer patienten till del. Vid schizofreni kan exempelvis någon form av stöttat arbete (supported employment) inom den öppna arbetsmarknaden bidra till att tillståndet blir mindre begränsande.

Svårighetsgrad

Flera diagnos- eller skadebeteckningar i förteckningen nedan beskriver generella sjukdomsmekanismer eller organpåverkan. De omfattar därmed individuellt heterogena tillstånd. För sådana beteckningar har det varit nödvändigt att till grundbegreppet koppla angivande av svårighetsgrad.

Exempel på sjukdomstillstånd och skador som kan betecknas som allvarliga utifrån angivna kriterier

Den förteckning som följer är inte, och kan aldrig bli, heltäckande. Förteckningen omfattar exempel på tillstånd eller skador som kan ingå i allvarlig sjukdom. Ambitionen har varit att för angivna sjukdomsgrupper få med tillstånd som bedömts som mest vanliga bland dem som omfattas av kriterierna. Förteckningen bör därmed kunna vara ett konkret stöd i Försäkringskassans arbete.

Inom olika sjukdomsområdena – till exempel hudsjukdomar⁴ eller sjukdomar i urin-/könsorgan⁵ – finns därutöver en rad tillstånd som vanligen inte motsvarar kriterierna för allvarlig sjukdom, men som i det enskilda fallet kan göra det. Förteckningen upptar inte heller alla de många ovanliga diagnoser som Socialstyrelsen listat (www.socialstyrelsen.se) och där ett betydande antal tillstånd kan förväntas ingå i allvarlig sjukdom.

Angivna tillstånd är sådana som på en generell nivå ofta uppfyller de uppställda kriterierna – på individuell nivå finns stora variationer. I det

³ International Classification of Function, ett internationellt system för att klassificera funktionstillstånd.

⁴ Exempel på hudsjukdomar där enskilda fall kan vara allvarliga är:

Vissa blåsdermatoser som pemfigussjukdomen

Vissa allergiska kontakteksem som kronisticerar och blir generella

Vissa ljusdermatoser som fotoallergiska kontakteksem, aktinisk retikuloid, extrem UVB- och UVA-känslighet

Vissa ärftliga hudsjukdomar som epidermolysis bullosa dystrofica och morbus Darier

Vissa utbredda psoriasis som pustulös, morbus Hallopeau

⁵ Exempel sjukdomar som i enskilda fall kan vara allvarliga är:

Obstruktionstillstånd i övre urinvägarna med hotande njurfunktionsnedsättning eller uremi

Intravesikalt obstruktionstillstånd

Entrovesikal fistelssjukdom med risk för livshotande infektioner

individuella fallet förutsätter allvarlig sjukdom att individens faktiska tillstånd motsvarar kriterierna. Individens tillstånd måste i det enskilda fallet prövas mot kriterierna.

Sjukdomsgrupp	Diagnos-/skadebeteckning
Infektioner	Svår HIV/AIDS
Tumörer	Maligna tumörsjukdomar
Nervsystemet	Svår skada av centrala- eller perifera nervsystemet orsakad av anoxi, ischemi, blödning, infektioner, förgiftningar, trauma, läkemedel och andra behandlingar ⁶ Svår Parkinsons sjukdom eller andra degenerativa sjukdomar i centrala nervsystemet Svåra polyneuropatier eller polyradikulopatier ALS eller andra svåra neuromuskulära sjukdomar Svåra demenssjukdomar Epilepsi med dålig anfalls kontroll MS eller andra svåra demyeliniserande sjukdomar
Ögon	Synförlust/mycket svår synskada
Psykiska sjukdomar	Schizofreni eller andra långvariga psykotiska syndrom Svår bipolär sjukdom eller svår depression ⁷ Mycket omfattande utvecklingsrelaterade kognitiva funktionsnedsättningar Svår ätstörning Svåra tvångssyndrom Svår personlighetsstörning
Cirkulationsorganen	Primär pulmonell hypertension Refraktär angina Svåra medfödda hjärtmissbildningar Svår hjärtsvikt
Andningsorganen	Svår kroniskt obstruktiv eller restriktiv lungsjukdom ⁸
Mag-/tarmsjukdom	Intestinal pseudo-obstruktion Svår enteral dysmotilitet Svår kronisk leversvikt Svår Crohn's sjukdom med multipla komplikationer
Rörelseorganen	Svårt destruerande inflammatorisk ledsjukdom ⁹ med allvarlig eller tydligt progredierande funktionsnedsättning Systemisk Lupus Erythematosus, SLE, med allvarligt organengagemang Systemisk skleros med allvarligt organengagemang Systemisk vaskulit med allvarligt organengagemang Primärt Sjögrens syndrom med allvarligt organengagemang

⁶ Här ingår svår hjärnskada efter stroke samt svår traumatisk hjärn- eller ryggmärgsskada

⁷ Begreppet harmonierar med det som används i de nationella riktlinjerna för behandling av depression och ångesttillstånd. Ett alternativt uttryck är svårbehandlad/komplicerad depression.

⁸ Här ingår svårt emfysem.

⁹ Reumatoid artrit, ankyloserande spondylit, psoriasisartrit.

Urin-/könsorgan	Kronisk njursvikt med dialysbehov
Skador	Svåra brännskador Svåra och/eller multipla skador – brott eller amputation - av skelett, bäcken, leder och mjukdelar med långvarig behandling som följd

Förteckningen inte tidsbeständig

Exempelförteckningen över sjukdomar och skador som bedömts motsvara uppställda kriterier kan med tiden att komma att behöva revideras. Nya behandlingsmetoder kan exempelvis göra att allvarliga sjukdomar får mindre allvarliga konsekvenser. Vidare förändras nivån på den vetenskapliga kunskapen inom olika områden. När det gäller svårverifierbara tillstånd är myndigheten beroende av konsensus. Myndigheten avstår från att ta med tillstånd där konsensus saknas. Förändrad kunskap och förändrad konsensus kan dock göra att förteckningen kan behöva korrigeras. Ett tredje skäl är omfattningen av antalet inkluderade diagnoser. Om vissa ovanliga diagnoser, som är allvarliga, och som inte omnämns, blir föremål för diskussion som kräver klarläggande, kan dessa komma att föras till.

Användande av begreppet allvarlig sjukdom

Att ett tillstånd faller under begreppet allvarlig sjukdom anger att ett rekvisit för att individer, med angivet tillstånd, kan komma ifråga för bedömning gällande undantag från vissa regler i lagen om allmän försäkring. De överväganden i övrigt som Försäkringskassan i det enskilda fallet har att göra ligger utanför Socialstyrelsens uppdrag. Socialstyrelsens ambition har varit att säkerställa att Försäkringskassan får tillgång till den medicinska professionens bedömning av olika sjukdomars/skadors allvarlighet. Motivet är att minimera godtycke rörande begreppet. Socialstyrelsens ambition är att stärka Försäkringskassans utveckling av praxis. Beskrivningen ersätter inte, utan kompletterar och vägleder, i den samlade bedömning som Försäkringskassan har att göra. Den bedömningen kan inbegripa förhållanden som inte här berörs.